

تجمیع احادیث شیعه و اهل سنت

ضرورت‌ها و راهکارها

مرتضی اسدی *

چکیده

صرف نظر از ملاک‌های مقبولیت حدیث نزد هر یک از فریقین، انتساب روایات به پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (ع) و نیز در نزد اهل سنت، مرویات صحابه و تابعان، ضروری می‌نماید. این مکتوبات پُرارزش، با تمامی مشترکات و تفاوت‌های ساختاری و محتوایی، در کنار یکدیگر و در بستری واحد قرار گیرند تا پژوهشگران حدیثی بتوانند مطالعات گسترده تحقیقی و تطبیقی خویش را به راحتی انجام دهند. این نوشتار، به بررسی ضرورت‌ها، فایده‌ها و راهکارهای گردآوری احادیث فریقین در بستر دیجیتال و نیز پاسخگویی به شبهات و دیدگاه‌های مخالف پرداخته است. کلیدواژگان: حدیث، شیعه، اهل سنت، تجمیع احادیث، نرم افزار حدیثی.

مقدمه

بر اهل علم و نظر بدیهی است که پس از قرآن کریم، حدیث، مهم‌ترین منبع اندیشه و استخراج احکام، اعتقادات و اخلاق است. احادیث شریفه در میان اهل سنت و امامیه از چنان جایگاه عالی و جایگزین‌ناپذیری برخوردار است که می‌توان گفت بخش عمده معارف دینی، از طریق احادیث استنباط و استخراج می‌گردد. حدیث، به عنوان میراث سترگ پیامبر اکرم (ص)، اهل بیت (ع) و نیز صحابه و تابعان ایشان، برای هر یک از فریقین نقشی بسزا و غیرقابل جایگزینی دارد. این جایگاه و اعتبار را باید وامدار انتساب به منبع صدور خود است.

* پژوهشگر مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

جایگاه احادیث پیامبر و اهل بیت (ع)

نزد فریقین

قرآن کریم در آیاتی فراوان با تأکید بر شخصیت منحصر به فرد پیامبر اکرم (ص)، کلام آن حضرت را وحیانی (نجم، ۴)، دستورات ایشان را واجب الإطاعة (حشر، ۷) و سیره ایشان را به عنوان بهترین الگو و اسوه حسنه (احزاب، ۲۱) برای مؤمنان معرفی کرده است. همچنین، در قرآن کریم، اطاعت از رسول و اولی الامر به دنبال اطاعت از خداوند متعال (نساء، ۵۹) ذکر شده است تا بر اهمیت اوامر رسول و اولی الامر تأکید گردد. پیامبر اکرم (ص) نیز در احادیث متفق میان فریقین و متواتر (۱) چونان حدیث ثقلین (کلینی، ۱۴۰۷، ۱، ۲۹۴؛ احمد بن حنبل، ۱۴۱۶، ۱۷، ۱۷۰)، عترت و اهل بیت خویش را در کنار قرآن به عنوان همراه جدایی ناپذیر پس از خود به ودیعت سپرده و ضمانت داده که مسلمانان با تمسک به هر دو، هرگز گرفتار تردید و گمراهی نگردند. در امت اسلام، پس از قرآن کریم، دومین منبع اصیل برای استنباط احکام شرعیه و استخراج معارف اسلامی و اعتقادات، احادیث شریفه است که شامل قول، فعل و تقریر می‌گردد.

اشتراک بسیاری از روایات که در اهل سنت از طریق صحابه و تابعین روایت شده و در شیعه امامیه از طریق اصحاب ائمه معصومین (ع)، نشان‌دهنده آن است که این تراث ارزشمند به طور غالب، سرچشمه‌ای مشترک دارند و صرف نظر از ملاک مقبولیت حدیث نزد هر کدام از فریقین، می‌توانند در بسیاری از پژوهش‌ها به عنوان مکمل یکدیگر، نقش آفرینی‌هایی چونان: قراین، شواهد، استدراک، تبیین و کشف تقطیعات داشته

و نیز در شرایط کنونی جهان اسلام، وحدت‌آفرین باشند.

از صدر اسلام تاکنون، به‌جز دوران ناگوار منع تدوین و گردآوری حدیث که نزدیک به یک قرن به طول انجامید، آن دسته از مسلمانان که به اهمیت و لزوم حفظ سنت واقف بودند، کوشیدند با جمع‌آوری احادیث، آن را حفظ نمایند و به نسل‌های پسین انتقال دهند. ایشان تلاش کردند تمامی متون به‌جای‌مانده از پیامبر اکرم (ص) و خاندان پاک و مطهر ایشان را تجمیع، تصحیح، پالایش، شرح یا تلخیص نمایند.

ضرورت و اهمیت تجمیع احادیث فریقین

از زمان به‌کارگیری و ظهور فناوری‌های دیجیتال در علوم اسلامی، جدایی منابع حدیثی فریقین برای پژوهشگران مشکل‌ساز بوده است؛ به‌گونه‌ای که ایشان مجبور به نصب نرم‌افزارهای مختلف در رایانه‌های خود بوده‌اند تا این ضعف را جبران نمایند. با وجود این، کاستی‌های موجود در محتوای نرم‌افزارهای تولیدشده و یا کمبود امکانات پژوهشی در آنها، تمام نیازهای پژوهشگران را برآورده نساخته است.

با توجه به نقش ویژه حدیث در استخراج معارف اسلامی که از دیرباز به عنوان مادر همه علوم اسلامی شناخته شده، ضروری است از همه ظرفیت‌های موجود در اشاعه و آسان‌سازی بهره‌برداری از این میراث گران‌مایه، استفاده شود. کمبودهای کنونی و فقدان بستر نرم‌افزاری جامع و مناسب در عرضه موازی احادیث فریقین و بهره‌گیری پژوهشگران در مطالعات تطبیقی، بر ضرورت تجمیع احادیث فریقین تأکید می‌نماید.

تابه حال، نرم‌افزارهای حدیثی مختلفی از سوی شیعه و اهل سنت و با در نظر گرفتن تعصبات مذهبی تولید شده است؛ ولی هیچ کدام به‌تنهایی و به دلایلی که پس از این خواهد آمد، پاسخگوی نیاز محققان علوم اسلامی نیست. از این رو، به نظر می‌رسد که لازم است بدون ایستایی بر باورهای مذهبی، برای رفع کاستی‌های موجود

با توجه به نقش ویژه حدیث در استخراج معارف اسلامی که از دیرباز به عنوان مادر همه علوم اسلامی شناخته شده، ضروری است از همه ظرفیت‌های موجود در اشاعه و آسان‌سازی بهره‌برداری از این میراث گران‌مایه، استفاده شود. کمبودهای کنونی و فقدان بستر نرم‌افزاری جامع و مناسب در عرضه موازی احادیث فریقین و بهره‌گیری پژوهشگران در مطالعات تطبیقی، بر ضرورت تجمیع احادیث فریقین تأکید می‌نماید

و نیازهای دیرینه محققان به جامع منابع روایی فریقین، کتابخانه‌ای در قالب ساختارها و ابزارهای جدید علمی جهت بهره‌برداری‌های گوناگون درون یا برون مذهبی تولید نمود و ضمن فراگیرسازی احادیث در بین افشار دانشور جامعه، زمینه مطالعات پژوهشی جدید را برای نسل فعلی و آیندگان، فراهم شود.

تجمیع و قرائت فریقین از حدیث و سنت

بدیهی است، چنانچه بخواهیم تجمیعی میان احادیث فریقین صورت دهیم، لازم است پیش‌تر، تعاریف هر یک از فریقین نسبت به حدیث و دامنه مفهومی آن را شناخته باشیم؛ چراکه حرکت جانب‌دارانه از یک مذهب خاص و عمل بر طبق هر یک از مبانی معرفتی فریقین به‌تنهایی، این حرکت علمی را ناقص و مستوجب ملامت می‌نماید.

حدیثی که طریق دستیابی به سنت و مسیر آگاهی از آن است در میان امامیه شامل قول، فعل و تقریری از معصوم (پیامبر اکرم و ائمه اثناعشر) می‌گردد (شهید ثانی، ۱۴۰۸، ۵۰) که با طرق و اسناد شیعی و در کتاب‌های محدثان شیعی گردآوری شده باشد؛ لکن سنیان، مصادر سنت را از قول و فعل و تقریر پیامبر اکرم (ص) فراتر برده و به احادیث صحابه و تابعان (نورالدین عتر، ۱۴۰۱، ۲۹) و حتی سنت خلفا (ابی داود، ۱۳۷۱، ۲، ۵۰۶) و شیخین (۲) نیز استناد می‌نمایند و تلقی آنان از حدیث، تنها روایاتی است که با اسناد سنی و در کتاب‌های حدیثی خاص آنان نقل شده باشد.

در نتیجه، می‌توان گفت حدیث که پُرکاربردترین منابع در استخراج معارف اسلامی است، با وجود اختلافات در

مفهوم و دامنه و پوشش‌دهی زیرمجموعه‌های مرتبط و ذیلی، به طور خلاصه شامل: گفتار، فعل، تقریر، گزارش و حکایت، کتابت، صفات خلقی و خلقی، سیره و مغازی پیامبر اکرم (ص) می‌گردد که در نزد امامیه از پس از پیامبر اکرم (ص) شامل احادیث مروی از ائمه اطهار (ع)، و در نزد اهل سنت، صحابه، تابعین و اتباع آنها و نیز محدثان و فقیهان نخستین را دربرمی‌گیرد.

به منظور تجمیع و قرائت فریقین از حدیث و سنت، توجه به نکات ذیل ضروری است:

۱. گونه‌شناسی نگارشی و محتوایی منابع حدیثی

کتاب‌هایی که در تجمیع احادیث فریقین به عنوان منبع، محور اصلی قرار خواهند گرفت، شامل کتاب‌های حدیثی یا شروح آن می‌باشد که با توجه به دسته‌بندی‌های مختلف محدثان در نگارش و تدوین روایات، لازم است به طور خلاصه گزارشی از انواع این کتاب‌ها و گونه‌های نگارشی آنها ارائه گردد.

در دامنه کتاب‌های شیعی با سبک‌های نگارشی، همچون: جامع نگاری، تک‌نگاری موضوعی، شرح الحدیث، أمالی، مسانید، کتاب‌های فضایل و مناقب، اربعینات، مستدرکات، تفاسیر روایی و غیبت‌نگاری، و نیز از کتاب‌های اهل سنت، شاخص‌ترین گونه‌های نگارش کتاب‌های حدیثی، شامل: جوامع، صحاح، سنن، مصنفات، موطآت، مسانید، مستخرجات و زواید، معاجم و مشیخات، اجزای حدیثی، امالی و فواید و تفاسیر مأثوره است.

۲. محدوده عقیدتی - فقهی مؤلفان در گردآوری احادیث

بدیهی است، با توجه به گستردگی مخاطب این حرکت علمی که شامل تمامی فرق کلامی و فقهی اهل سنت و نیز فرق منتسب به شیعه مانند زیدیه و اسماعیلیه در کنار امامیه است، ضروری می‌نماید بدون صحنه‌گذاردن بر مبانی هر یک از فریقین، کتاب‌های مقبول ایشان که به عنوان امهات منابع حدیثی در نزد آنان به شمار می‌رود، به فهرست منابع افزوده گردد.

وجود برخی کتاب‌های حدیثی اهل سنت با روایت‌های مختلف که هر کدام نزد یک فرقه فقهی اعتبار و مقبولیت دارد نیز به ضرورت این توسعه تأکید می‌نماید؛ مثلاً کتاب معروف «الموطأ» از مالک بن انس به روایت محمد بن حسن شیبانی، مورد اعتنا

و ویژه حنفی‌هاست؛ ولی همین کتاب به روایت یحیی بن یحیی لیشی و دیگران، نزد باقی فرق فقهی اهل سنت کاربرد دارد.

همچنین، برخی کتاب‌های فقهی مانند «مسند الربیع» که نزد اباضیه معتبر است؛ ولی عموم اهل سنت رغبتی به آن نداشته و حتی صاحب مسند را مجهول می‌دانند و نیز منابع روایی معتبر نزد زیدیه مانند «رأب الصدع» (امالی احمد بن عیسی) و سایر منابع که همگی از این قاعده پیروی خواهد کرد.

۳. لزوم حفظ تعادل و سیاست‌گذاری انتخاب کتاب‌ها

از آنجاکه از آغاز فعالیت مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، متون شیعی به‌ویژه احادیث به عنوان اولین و اصلی‌ترین موضوع پژوهش قرار گرفته و تاکنون تمامی محصولات مرکز با موضوعات مختلف با گرایش به مذهب شیعه امامیه تولید شده، ضروری است که این خط‌مشی مقدس در همه ادوار زمانی و یکایک تولیدات جدید مرکز، حفظ و در نظر گرفته شود. در یک تقسیم کلی، نرم‌افزارهای مرکز، یا برخاسته از احادیث و معارف عقیدتی، فقهی و اخلاقی ناب شیعی است و یا در موضوعاتی است که مذهب مؤلفان و صاحبان آثار، حساسیتی در تولید و موضوع آن نرم‌افزار ایجاد نمی‌کند؛ مانند نرم‌افزارهای: نجوم، طب اسلامی، جغرافیای جهان اسلام، سیره و تاریخ اسلام و ایران.

از مهم‌ترین نکات و بزنگاه‌های پُرخطر در تولید این نرم‌افزار که نیازمند تدبیر خاص است، لزوم تناسب و تعادل در تعداد کتاب‌های هر یک از فریقین است. چون کتاب‌های روایی اهل سنت با تمامی سبک‌های نگارش، بسیار بیشتر از منابع حدیثی شیعی هستند، لازم است در

انتخاب کتاب‌های روایی امامیه و نیز کتاب‌های حدیثی عامه به‌گونه‌ای رفتار شود که کمبود منابع امامیه، به استخفاف و تضعیف نام مکتب امامیه منجر نگردد؛ همچنان که لازم است با خودداری از به‌کارگیری بی‌ملاحظه منابع روایی عامه، از تعظیم و تکریم غیر ضروری، بلکه پُرآفت و مشکل‌ساز دلدادگان مکتب سقیفه جلوگیری نمود.

پیش از این، در جای خود ثابت شده است که اساس نقطه تقابل و افتراق میان شیعه و اهل سنت، در تعامل با احادیث آن است که شیعیان، فقط روایات معصوم را معتبر شمرده و حجت می‌دانند. از این رو، تنها گزارش قول، فعل و تقریر پیامبر اکرم (ص) و سایر معصومان (ع)، در تعریف حدیث شیعی جای گرفته است؛ ولی در باور سنّیان، تنها پیامبر اکرم (ص) معصوم است و از دیدگاه آنان، روایات امامان شیعه (ع) به عنوان حجت مستقل پذیرفته نشده است؛ ولی در مقابل، روایات صحابه و تابعان را به شرط احراز شرایط، معتبر دانسته و حجت می‌شمارند.

بنابراین، باید گفت که تجمیع کلمات صحابه، تابعین و تابعین تابعین و حتی آرای محدثان و فقه‌های صدر اسلام در کنار سنت نبوی، در ازدیاد شمار روایات و نیز کثرت مصادر حدیثی عامه تأثیر مستقیم داشته است که پس از نگارش گسترده روایات و رهیافت مفهوم وضع در روایات، مجبور به پالایش و نگاشتن کتاب‌های مخصوص به احادیث موضوعه شده‌اند.

توجه به این نکته ضروری است که کمبود منابع روایی شیعی یا فقدان سبک‌های گوناگون نگارش در مکتوبات حدیثی، نتیجه ضعف قدرت سیاسی، سلطه ظلم و غلبه خلفای شیعه‌ستیز و حاکمان اموی و عباسی از واپسین روزهای وفات پیامبر اکرم (ص) و از بین رفتن حجم گسترده‌ای از ذخایر حدیثی مکتوب شیعه تا پیش از قرن نهم بوده است؛ همچنان که به آتش کشیدن بسیاری از کتابخانه‌های شیعی توسط مخالفان، نظیر کتابخانه مرحوم شیخ طوسی در بغداد، نمونه‌ای بارز از حوادث جان‌سوز و جبران‌ناپذیری است که بر میراث حدیثی شیعه رفته است.

بنابراین، با توجه به ضرورت حفظ شاخص‌های شیعی در مرکز و نیز ادامه و تعظیم مجاهدت‌های خستگی‌ناپذیر محدثان امامیه، پیشنهادهای مختلفی در سیاست‌گذاری انتخاب منابع کتابخانه تجمیع احادیث فریقین، در نظر گرفته شده است که هر کدام مشکلات، موانع و یا محسناتی را به همراه دارد.

توجهات تجمیع احادیث فریقین

در خصوص تولید نسخه دوم نرم‌افزار کتابخانه تجمیع احادیث فریقین، و به‌طور کلی در مورد تجمیع احادیث فریقین، برخی نظرها و انتقادات در میان است؛ برای تبیین تبعات نیکوی این حرکت علمی، توجهات تولید و پاسخ به انتقادات در چهار بخش تنظیم شده است:

الف. توجه علمی بر پایه مطالعات تطبیقی

مطالعات تطبیقی و مقارنه‌ای، به‌ویژه در حوزه حدیث، از اهمیت و ضرورت بسیاری

برخوردار است. حدیث، به عنوان مادر و خاستگاه علوم اسلامی، در تمامی مبانی معرفتی فریقین نقش اساسی و ریشه‌ای دارد. از این رو، شناخت احادیث فریقین در شناخت پیشینه انظار و صدور روایات و دیدگاه‌های روایت و گرایش‌های مختلف ایشان دخالت تام دارد. بدیهی است که آثار علمی هر پژوهشگر، تنها زمانی به کمال و اتقان خواهد رسید که وی با مطالعه مبانی، مستندات و ادله، بر جوانب موضوع احاطه یافته و رویکردهای متفاوت و مخالف را بررسی کرده باشد؛ برای مثال، بسیاری از روایات فقهی یا کلامی معصومان(ع)، ناظر به بروز یک جریان در جامعه اسلامی و یا اصطکاک موجود میان فقه‌های عامه در مدینه، کوفه و سایر بلاد حدیث‌خیز اسلامی از لسان ائمه معصومین(ع) صادر شده است.

از سوی دیگر، بررسی و کشف فضای صدور روایت با استفاده از روایت اهل سنت در همان موضوع و در همان بازه زمانی و یا احتمالاً وجود روایت مشترک میان این روایات، استنباط دلالت و فحوای روایت را برای پژوهشگر بسیار دقیق‌تر می‌نماید. این مطلب، حتی در مورد روایاتی که فحوای آنها کاملاً در تضاد با اقوال عامه است نیز کاربرد قرینه‌ای پیدا می‌کند؛ همچنان که روایات امر به «مخالفة العامة» (الکلینی، ۱۴۰۷، ۱، ۶۸) نیز به این ادعا تأکید می‌نماید.

پرواضح است که میان معارف شیعی و اهل سنت، نقاط افتراقی و اشتراکی بسیاری است. گاه بررسی دیدگاه‌ها و احادیث طرف مقابل، قرینه‌ای برای فهم، کشف مبهمات و برون‌رفت از پیچیدگی‌های موضوعات علمی است.

از این رو، فواید کلی که از مطالعات تطبیقی در حوزه حدیث انتظار می‌رود، به طور خلاصه شامل موارد ذیل می‌گردد:

۱. گردآوری احادیث فریقین به منظور شناخت دقیق و مطالعات همه‌سونگر در موضوعات مختلف؛
۲. گردآوری روایات و معارف، به‌ویژه گزارش‌های تاریخی از سیره چهارده معصوم(ع) و نزدیکان به ایشان که در منابع شیعی نیست؛
۳. کشف آرا و نظریات مختلف فریقین در موضوعات فقهی و کلامی؛
۴. شناسایی و بررسی مشترکات و موارد اتفاقی میان فریقین در اصول و فروع؛
۵. شناسایی و بررسی نقاط افتراق و اختلافات موجود و رفع ابهامات در انواع قضایا میان مکتب اهل بیت(ع) و مکتب خلفا؛
۶. مقایسه بین آرا، نظریات و نصوص موجود، و به دنبال آن، شناخت اسباب و دلایل اختلاف در احادیث؛
۷. واکاوی ادله و مشابه‌یابی مستند باورهای هریک از فریقین، به منظور توسعه، تکمیل، نقد میانی و ملاک‌ها؛
۸. رفع عوامل اختلاف با گسترش دانش، رفع سوء تفاهم‌ها و کشف نسبت‌های ناروا به هریک از طرفین؛
۹. استخراج روایات شیعی از طرق اهل سنت و برعکس.

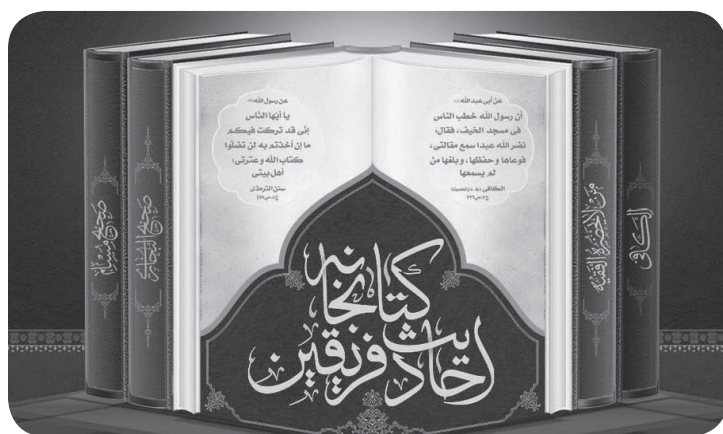
نمونه‌هایی از مشابهت روایات فریقین با اختلاف طرق

برای نمونه، مواردی مشابه که مضمونی یکسان و با طرق مختلف در فریقین نقل شده است، به موارد ذیل اشاره می‌گردد:

نمونه اول: روایت امام صادق(ع) در منابع شیعی:

«محمد بن اسماعیل عن الفضل بن شاذان عن حماد بن عیسی عن ربیع بن عبدالله عن حماد بن عیسی عن ابی جعفر علیه السلام قال: من طلب العلم لیباهی به العلماء أو یماری به السفهاء أو یصرف به وجوه الناس إلیه فلیتوبوا مقعداً من النار إن الرئاسة لا تصلح إلا لأهلها.» (الکلینی، ۱۴۰۹، ۱، ۴۱)

مشابه همان روایت در منابع اهل سنت از پیامبر اکرم(ص):

الصولی قال حدثنی محمد بن موسی بن نصر الرازی قال حدثنی أبی قال: سئل الرضا (ع) عن قول النبی (ص) أصحابی کالنجوم بأیهم اقتدیتم اهتدیتم وعن قوله (ع) دعوا لی أصحابی فقال (ع) هذا صحیح یرید من لم یغیر بعده ولم یبدل قیل وكيف یعلم أنهم قد غیروا أو بدلوا قال لما یروونه من أنه (ص) قال لیذادن برجال من أصحابی یوم القیامة عن حوضی كما تذاذ غرائب الإبل عن الماء فأقول یا رب أصحابی أصحابی فیقال لی إنک لا تدری ما أحدثوا بعدک فیؤخذ بهم ذات الشمال فأقول بعدا لهم وسحقا لهم أفتری هذا لمن لم یغیر ولم یبدل.» (صدوق، ۱۳۷۸، ۲، ۸۷)

روایت پیامبر اکرم (ص) در منابع اهل سنت با مضمون مشابه:

«حدثنا محمد بن کثیر، أخبرنا سفیان، حدثنا المغيرة بن النعمان، قال: حدثني سعيد بن جبیر، عن ابن عباس رضى الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم، قال: إنكم محشورون حفاة، عراة، غرلا، ثم قرأ «كما بدأنا أول خلق نعيده وعدا علينا إنا كنا فاعلين» وأول من يكسى يوم القيامة إبراهيم، وإن أناسا من أصحابي، يؤخذ بهم ذات الشمال، فأقول: أصحابي، أصحابي، فيقول: إنهم لم يزالوا مرتدين على أعقابهم منذ فارقتهم، فأقول كما قال العبد الصالح: «و كنت عليهم شهيدا ما دمت فيهم» إلى قوله: «الحكيم.» (بخاری، ۱۴۱۰، ۵، ۳۳۵)

ب. توجیه سیاسی بر پایه وحدت

تجميع منابع حدیثی شیعه و اهل سنت در بستر نرم افزاری واحد، موجب تقریب مذاهب اسلامی و تحکیم وحدت میان شیعه و اهل سنت در داخل و خارج کشور، به ویژه جامعه علمی ایشان خواهد گردید.

در سالیان اخیر، مراکز نرم افزاری اهل سنت با تکیه بر تعصب های مذهبی، توجهی به منابع شیعی نداشته اند؛ اما مانند همیشه، شیعیان امامیه پیش قدم این حرکت جدید و شگرف در راستای تحکیم وحدت میان فریقین خواهند بود که بدون تردید، در بهبود تعامل و ارتباط با برادران اهل سنت، تأثیر بسزایی خواهد داشت.

مطالعات تطبیقی بر پایه وحدت، از کارآمدترین شیوه هایی است که ضمن تقویت نگرش های عالمانه به دور از تعصب، در تحکیم مبانی تقریب بین مذاهب اسلامی مؤثر است و بستر و زمینه مناسب برای رشد و تعالی اندیشه های اسلامی در عرصه تولید علم و نظریه پردازی را فراهم ساخته و در رفع بسیاری از سوء تفاهم های مذهبی و اعتقادی، اثربخش است.

از سوی دیگر، در واقعیتی انکارناشدنی، جمیعت شیعیان امامی مذهب، در مقایسه با سایر مسلمانان در نسبت اقلیت به سر می برد و متأسفانه فقدان بسترهای مناسب علمی که هریک از فریقین را با منابع و مبانی عقیدتی یکدیگر آشنا سازد، موجب شده است که حتی اهل سنت داخل کشور نیز، کمتر تعامل علمی با امامیه داشته باشند؛ چه رسد به اهل سنت خارج از کشور و مجامع علمی کشورهای پیشرو در علوم اسلامی اهل سنت مانند: عربستان سعودی، جمهوری مصر و دولت قطر. بنابراین، بدون تردید ارائه منابع

«حدثنا أبو الأشعث أحمد بن المقدم العجلي البصري، حدثنا أمية بن خالد، حدثنا إسحاق بن يحيى بن طلحة، حدثني ابن كعب بن مالك، عن أبيه، قال: سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: من طلب العلم ليجارى به العلماء أو ليمارى به السفهاء أو يصرف به وجهه الناس إليه، أدخله الله النار.» (ترمذی، ۱۷۱۹، ۴، ۴۵۷) نمونه دوم: روایت امام صادق (ع) در منابع شیعی:

«و قال الصادق عليه السلام: إذا كان الماء قدر قلتين لم ينجسه شيء والقلتان جرتان.» (صدوق، ۱۴۰۴، ۱، ۶)

روایت پیامبر اکرم (ص) در منابع اهل سنت با مضمون مشابه:

«حدثنا عبدة، حدثنا محمد بن إسحاق، عن محمد بن جعفر بن الزبير، عن عبيد الله بن عبد الله، عن ابن عمر، قال: سمعت النبي صلى الله عليه وسلم، يسأل عن الماء يكون بأرض الفلاة، وما ينوبه من الدواب، والسباع؟ فقال النبي صلى الله عليه وسلم: إذا كان الماء قدر قلتين لم يحمل الخبث.» (ابن حنبل، ۱۴۱۶، ۸، ۲۱۱)

نمونه سوم: روایت امام رضا (ع) در منابع شیعی:

«حدثنا الحاكم أبو علي الحسين بن أحمد البيهقي قال حدثني محمد بن يحيى

حدیثی شیعی و اهل سنت در یک بستر واحد، توجه مخاطبان سنی مذهب از داخل و خارج کشور را به حامل نرم‌افزاری مربوطه جلب خواهد کرد و موجب خوش‌بینی و تحسین و تأیید نیت وحدت‌جویانه شیعه امامیه در این دوران است.

اطلاع‌ه‌ریک از فریقین، به‌ویژه اهل سنت از آموزه‌های مشترک عقیدتی و نیز ارائه مستندات عقاید شیعی در آثار اهل سنت (۳) که از ثمرات مشابهت‌یابی میان منابع فریقین است، از خصومت‌های جاهلانه و حتی تکفیرهای افراط‌گرایانه خواهد کاست. از سوی دیگر، هر ساله شاهد برگزاری اجلاس وحدت در داخل کشور هستیم؛ هرچند در شرایط کنونی جهان اسلام، این نشست، بیشتر صبغه سیاسی در موضوع وحدت به خود گرفته است، اما می‌توان از طریق این حرکت علمی و عرضه روایات مشترک لفظی و معنایی میان فریقین، خدمتی شایسته به مسئله وحدت نمود و گامی بزرگ در برجسته‌کردن اشتراکات مذهبی برداشت که بدون تردید، در الفت میان مسلمانان تأثیری به‌مراتب بیشتر از ملاحظات سیاسی آنها خواهد داشت.

ج. توجیه درون‌مذهبی بر پایه دفاع از مذهب
 پرواضح است که تأکید بر کشف اشتراکات مذهبی و دنبال کردن مسئله وحدت، هرچند پسندیده و ضروری است، ولی مهم‌تر از آن، اهتمام، پیگیری و تمرکز بر اصول اعتقادات شیعی است که عالمان امامیه در طول حیات شیعه، هم‌زمان با توسعه و تبلیغ مکتب اهل بیت (ع) از طریق مباحثات کلامی و فقهی برای اثبات حقانیت مذهب و دفاع از آموزه‌های متعالی مکتب، همت والا گمارده‌اند. از مهم‌ترین چالش‌هایی که از

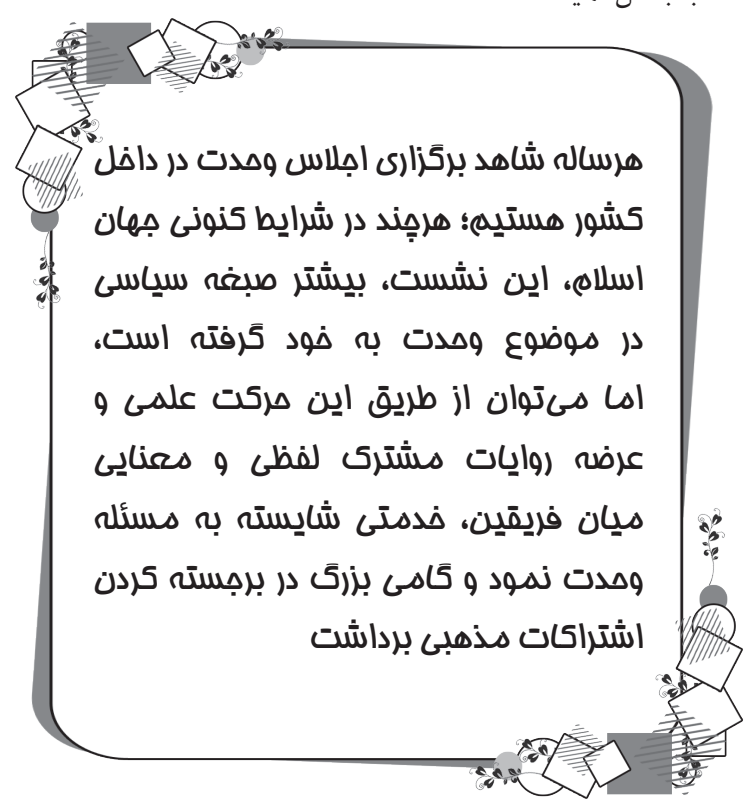
گذشته توسط برخی افراد در خصوص تجمیع احادیث فریقین مطرح شده، آن است که پرسیده‌اند چه لزومی به تجمیع احادیث شیعه و اهل سنت است؟ چرا که در حال حاضر، نرم‌افزارهای حدیثی اهل سنت و جامع‌الاحادیث شیعی، کمبودی در موضوع حدیث باقی نگذاشته‌اند. حال، چه توجیهی برای تولید این کتابخانه مشترک وجود دارد؟

از سوی دیگر، همچنان که اخبار و روایات اهل سنت برای ما حجیت ندارد، نصوص صریح و فراوانی در دست است که لزوم مخالفت با اخبار عامه (کلینی، ۱۴۰۷، ۱، ۶۸؛ طوسی، ۱۴۰۷، ۹، ۳۳۱) را می‌رساند. پس، چرا برای تجمیع و تولید نرم‌افزار حدیثی فریقین، این مقدار هزینه مالی و انسانی صرف گردد؟ آیا تولید این نرم‌افزار، خدمت به مخالفان اهل بیت (ع) و سرسپردگان سقیفه نیست؟

در پاسخ به این دیدگاه باید گفت: هرچند در نگاه نخست، پرداختن به منابع حدیثی اهل سنت و صرف هزینه برای آن، کار بی‌بهره‌ای است و به‌گونه‌ای نوعی خدمت به اهل سنت و آثار ایشان قلمداد می‌گردد، ولی برای این طرح، فوایدی است که تولید این نرم‌افزار را نه تنها توجیه، بلکه ضروری می‌سازد.

از بزرگ‌ترین مشکلات پیش روی محققان، در دسترس نبودن منابع حدیثی اهل سنت در قالب‌های نرم‌افزاری نوین و پیشرفته است که همین امر، باعث کندی امر پژوهش‌های علمی در منابع ایشان می‌گردد. علاوه بر بهره‌برداری‌های تطبیقی که در بخش پیشین گذشت، باید دانست که اهل سنت، طی قرون متمادی به جهت غلبه قدرت سیاسی، همیشه در پی تهاجم و تشکیک در دیانت امامیه و ایراد شبهه در مذهب حقه شیعه بوده‌اند؛ ولی در مقابل، عالمان امامی که در اقلیت سیاسی قرار داشتند، تنها توانستند به دفع شبهات و اتهامات وارده بپردازند؛ اما فرصتی نیافتند تا مقابله‌به‌مثل نمایند.

هر ساله شاهد برگزاری اجلاس ومدت در داخل کشور هستیم؛ هرچند در شرایط کنونی جهان اسلام، این نشست، بیشتر صبغه سیاسی در موضوع ومدت به خود گرفته است، اما می‌توان از طریق این حرکت علمی و عرضه روایات مشترک لفظی و معنایی میان فریقین، خدمتی شایسته به مسئله ومدت نمود و گامی بزرگ در برجسته کردن اشتراکات مذهبی برداشت

کمبود کتاب‌ها و سختی وصول به منابع حدیثی فریقین، به‌ویژه اهل سنت، در گذشته به اندازه‌ای بود که حتی در فاصله‌ای کمتر از پنجاه تا صد و پنجاه سال قبل، از بغرنج‌ترین مشکلات در پیش پای مدافعان مکتب امامیه همچون میرحامدحسین‌ها و علامه امینی‌ها و دیگران، عدم دسترسی به منابع حدیثی اهل سنت بود. ایشان همواره با مشکل کمبود کتاب‌ها و عدم دسترسی به کتابخانه‌های جامع حدیثی مواجه بودند و گاه برای یافتن یک کتاب، مجبور به ترک وطن و سفرهای دور و آکنده از خطر، برای مطالعه امانی آن کتاب می‌شدند. امروزه با قدرت یافتن شیعه و وجود امکانات و ابزار پیشرفته برای تحقیق و پژوهش، ضروری است در فراهم کردن بستر مناسب برای از سرگرفتن تلاش‌های پیشینیان و ادامه‌دهندگان راه آن رادمردان غیور کوشید و با ایجاد تمهیدات لازم برای مطالعات تطبیقی، فضای گفت‌وگو و تبادل افکار را برای نظریه‌پردازی‌ها و طرح مباحث جدید و ساختارشناسانه در عرصه‌های مختلف به وجود آورد. از سوی دیگر، آوردن منابع حدیثی شیعه و اهل سنت در کنار یکدیگر، همچنان که نشان از شجاعت علمی و ثبات اعتقادی شیعی است، باعث می‌گردد که پژوهشگران اهل سنت با منابع روایی شیعه آشنا شده و با مطالعه آنها از تاریکی تعصب به سوی انصاف و نور حقیقت رهنمون شوند. از این‌رو، برخی اهداف درون‌شیعی که تجمیع احادیث شیعه و اهل سنت را در راستای تقویت مبانی متعالی مذهب حقه امامیه و نیز تضعیف مکتب سقیفه‌باوران توجیه می‌نماید، بدین ترتیب می‌باشد:

۱. مطالعه منابع روایی اهل سنت، به منظور بهره‌گیری تطبیقی در موضوعات مقارن، مانند فقه و عقیده؛
 ۲. احتجاج و اثبات حقانیت آموزه‌های اعتقادی شیعی در مواجهه با اهل سنت با استفاده از ملتزمات ایشان در منابع روایی؛
 ۳. مطالعه منابع روایی اهل سنت، به منظور پاسخگویی به شبهات و موارد اتهام به شیعه از طریق منابع روایی ایشان؛
 ۴. مطالعه منابع روایی اهل سنت، جهت بررسی و کشف تنافی اقوال، تقطیعات روایی و... از سوی محدثان؛
 ۵. مطالعه همه‌سونگر، تحلیل و نقد نظریات، ادله و مبانی عقیدتی اهل سنت و سنجش آن با ملاک‌های مقبول و کشف تعارضات؛
 ۶. مطالعه و بررسی نقد محور در حوزه حدیث و رجال اهل سنت در راستای اعتبارسنجی روایات، تضعیف و تصحیح اسناد، ریشه‌یابی گزارش‌های رجالی و تاریخی و کشف روایات موضوعه؛
 ۷. مطالعه منابع روایی اهل سنت، به منظور استفاده در بحث‌های تهاجمی و چالش‌برانگیز در بین اهل سنت که به مطالعات تحقیقی و حقیقت‌جویانه از سوی ایشان منجر خواهد شد؛
 ۸. جلوگیری از دستبرد در منابع اهل سنت و بازبانی تقطیعات، تحریفات احادیث و حلقات مفقوده آن؛
 ۹. احیا و حفظ کتاب‌هایی از اهل سنت که در موضوع فضایل اهل بیت (ع) نگاشته شده و ایشان از آوردن آن کتاب‌ها در نرم‌افزارها خودداری کرده‌اند. (۴)
- بدیهی است که در نیل به اهداف فوق، استفاده از ابزارهای نوین پژوهشی در قالب‌های نرم‌افزاری نور، دسترسی به فهرست کتب، متون و مشاهده آیات در کتاب‌ها را آسان کرده و موجب سرعت‌بخشی به سیر این‌گونه مطالعات و صرفه‌جویی در زمان خواهد شد.

د. توجیه رفع کمبودهای موجود

- برخی کمبودها و ضعف‌هایی که پژوهشگران شیعی در استفاده از نرم‌افزارهای تولید اهل سنت با آن مواجه هستند، در ذیل اشاره می‌شود:
۱. وجود ضعف‌های ساختاری در نرم‌افزارهای مشابه خارجی در مقایسه با ساختار محصولات مرکز نور؛
 ۲. نامناسب بودن محیط کاربری و کتابخانه نامطلوب و غیراستاندارد برای مطالعه؛
 ۳. عدم تطابق صفحات کتاب در نسخه دیجیتال با متن و صفحات اصلی کتاب در برخی منابع؛
 ۴. فقدان فهرست در بسیاری از کتاب‌های نرم‌افزارهای اهل سنت مانند «الجامع الکبیر» و «المکتبه الشامله»؛
 ۵. فقدان کتاب‌های شیعی در نرم‌افزارهای اهل سنت؛
 ۶. عدم اعتماد به اصالت کتاب‌ها در نرم‌افزارهای تولید خارج از مرکز که گاه برخی

کتب، ناقص و یا دارای حذفیات عمدی و سهوی است؛
۷. فقدان ابزار جست‌وجوی پیشرفته و نیز امکانات پژوهشی، مانند: انتقال به سندهای متنی و لغت‌نامه هوشمند؛
۸. در دسترس نبودن منابع حدیثی فریقین در بستر واحد برای مطالعات تحقیقی و تطبیقی.

اهداف کلی طرح

پس از ارائه توجیهاتی که در چهار محور برای این حرکت علمی بیان گردید، به‌طور کلی، ارائه احادیث فریقین در یک حامل دیجیتال که در این نوشتار، مراد قالب‌های نرم‌افزاری نور می‌باشد، اهداف زیر را دنبال می‌کند:

۱. ارائه کتابخانه جامع احادیث فریقین در بستر واحد دیجیتال؛
۲. تجمیع اهم منابع حدیثی فریقین از عالمان متقدم، متأخر و معاصر که در مرحله عملیاتی‌شدن به فازهای نخست، میانی و تکمیلی تعریف می‌گردد؛
۳. برآورده ساختن نیاز دیرین حدیث‌پژوهان و آسان‌سازی دسترسی و مقایسه متون متقدم، میانی و متأخر و معاصر و نیز بررسی تطبیقی میان فریقین؛
۴. تحکیم وحدت میان جامعه علمی، دانش‌پژوهان از عالمان شیعی و اهل سنت از طریق ارائه کتابخانه مشترک؛
۵. تقریب آرای محدثان مذاهب و کشف اشتراکات در راستای تقویت وحدت؛
۶. فراهم‌نمودن زمینه خروج از تعصب و ایجاد فضای علمی برای آشنایی پژوهشگران هریک از فریقین نسبت به منابع حدیثی یکدیگر؛
۷. ارائه متون روایی فریقین در قالب ساختار جدید نرم‌افزاری به همراه

حدیث که پُرکاربردترین منابع در استفراغ معارف اسلامی است، با وجود افتلافات در مفهوم و دامنه و پوشش‌دهی زیرمجموعه‌های مرتبط و ذیلی، به طور فاصله شامل: گفتار، فعل، تقریر، گزارش و مکاتبت، کتابت، صفات فلقی و فلقی، سیره و مغازی پیامبر اکرم(ص) می‌گردد که در نزد امامیه از پس از پیامبر اکرم(ص) شامل احادیث مروی از ائمه اطهار(ع)، و در نزد اهل سنت، صحابه، تابعین و اتباع آنها و نیز ممدثان و فقیهان نخستین را دربرمی‌گیرد

جدیدترین ابزارهای علمی و پژوهشی؛

۸. جبران ضعف‌های محتوایی و ابزارهای پژوهشی در سایر حامل‌های مشابه.

پیشینه گردآوری منابع فریقین

الف. در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی

پیش از این، کتب اربعه شیعه و کتب سته اهل سنت به درخواست و سفارش ریاست امور دینی ترکیه در نرم‌افزار «نور احادیث ۱» توسط مرکز تولید و عرضه شده است. پس از آن، در بهار سال ۱۳۹۵ نسخه نخست کتابخانه تجمیع احادیث فریقین، در مجموعه‌ای شامل مهم‌ترین مصادر اصیل و متقدم حدیثی شیعه و اهل سنت تولید و عرضه شده است؛ مشتمل بر ۲۰ عنوان کتاب در ۱۳۷ جلد، که عبارت‌اند از کتاب‌های: نهج البلاغه، صحیفه سجادیه، المحاسن، الکافی، من لا یحضره الفقیه، التهذیب، الاستبصار، الخصال، معانی الاخبار، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، صحیح البخاری، صحیح مسلم، سنن النسائی، سنن الترمذی، سنن ابی داوود، سنن ابن ماجه، موطأ مالک، سنن الدارمی، المجتبی من السنن و مسند احمد. بنابراین، مجموع کتاب‌های این نرم‌افزار، شامل ۱۰ عنوان کتاب از منابع شیعی و ۱۰ عنوان کتاب از منابع اهل سنت است.

ب. در خارج از مرکز نور

نرم‌افزارهای متعددی در این موضوع تولید شده است که می‌توان «مکتبه اهل‌البیت»، «الجامع الکبیر لکتب التراث الاسلامی و العربی»، «المکتبه الشامله» و «جوامع الکلم» را از مهم‌ترین آنها برشمرد. نرم‌افزار «مکتبه اهل‌البیت(ع)» محصول مرکز المصطفی للداراسات الاسلامیه در قم تحت اشراف استاد کورانی عاملی و با حمایت مالی آیت‌الله‌العظمی سیستانی(مد ظله) تولید شده است که نسخه دوم آن، در سال ۱۳۹۱ شمسی روانه بازار شده است. این نرم‌افزار، از بهترین‌های موجود است که متن کامل بیش از ۷۰۵۰ جلد کتاب از تمام مذاهب اسلامی در موضوعات مختلف: فقه، مصطلحات، حدیث، تفسیر، اصول

فقه، رجال، انساب، تاریخ، زندگی‌نامه پیامبر و ائمه معصومین (علیهم‌السلام)، ادبیات عرب، کلام، اخلاق، شعر، طب، فلسفه، منطق، عرفان و... را داراست و سرعت جست‌وجوی آن نیز بسیار عالی و شگفت‌انگیز است.

نرم‌افزار «الجامع الکبیر» محصول مرکز التراث للبرمجیات در کشور اردن است و نسخه ۴ آن در سال ۱۴۲۹ قمری تولید و از سال ۱۴۳۶ قمری، نسخه ۵ آن در حال عرضه است. این محصول رومیزی، در نسخه موبایل با سیستم‌عامل IOS نیز قابل دسترسی است.

«الجامع الکبیر» حاوی ۲۶۰۰ عنوان کتاب در ۳۰،۰۰۰ جلد در دامنه‌های مختلف موضوعی با امکان جست‌وجوی بسیار سریع است. این نرم‌افزار، دارای لغت‌نامه با امکان جست‌وجو از طریق ریشه و مشتق، کارپوشه تراجم روات و اعلام، و کارپوشه تفسیر با اتصال آیات به تفاسیر است. همچنین، کارپوشه اطراف الحدیث آن همراه با بهره‌گیری از اعتبارسنجی‌های انجام‌شده نسبت به روایات از محدثین و عالمان رجالی متأخر، از مزایای این نرم‌افزار می‌باشد. دو نرم‌افزار «جوامع الکلم» و «المکتبۃ الشامله»، پُر تابل بوده و نیازی به نصب و کد فعال‌ساز ندارند.

در «المکتبۃ الشامله» امکاناتی نظیر: عملیات تخریج، ارتباط متن به شروح موجود، کارپوشه تراجم رجال و نسخه Android دارد که در نوع خود بی‌نظیر است.

در «جوامع الکلم»، اعتبارسنجی اسناد روایات انجام شده و کارپوشه مخصوص برای معرفی روات و مرویات ایشان در دسترس است و به‌گونه‌ای حیرت‌انگیز

و کاربردی، کاربر را هنگام اراده مشاهده توصیفات رجالی اسناد، از مراجعه به کتاب‌های مربوطه بی‌نیاز می‌کند.

دو نرم‌افزار «المکتبۃ الشامله» و «جوامع الکلم»، رایگان هستند و به ترتیب، از طریق منابع اوقاف در کشورهای حاشیه خلیج فارس و هزینه شخصی از ارثیه به‌جای‌مانده از فردی نیکوکار تولید شده‌اند. همچنین، منابع «المکتبۃ الشامله» نیز از طریق اینترنت قابل روزآمدسازی است.

کاستی‌های نرم‌افزارهای موجود

۱. نرم‌افزار «مکتبۃ اهل‌البیت»، به لحاظ کمیت و کیفیت منابع، بسیار عالی است؛ اما فقدان ابزارهای نوین پژوهشی و جست‌وجوی پیشرفته و نیز ضعف فرمت‌گذاری و محیط پیچیده کاربری، از کاستی‌های اساسی آن است.

۲. در دسترس نبودن نسخه اصلی نرم‌افزار «الجامع الکبیر» در داخل کشور و نیز گران‌قیمت بودن این نرم‌افزار در کشورهای عربی به میزان ۶۰۰ دلار (۵)؛

۳. تک‌زبان بودن (عربی) و انحصار کتاب‌ها در منابع اهل سنت (۶) در نرم‌افزارهای «الجامع الکبیر»، «المکتبۃ الشامله» و «جوامع الکلم»؛

۴. سنگین و پُر حجم بودن؛ به‌گونه‌ای که «مکتبۃ اهل‌البیت» پس از نصب، نزدیک به ۱۱ گیگابایت، «الجامع الکبیر» ۳۵ گیگابایت، «المکتبۃ الشامله» ۲۷ گیگابایت و «جوامع الکلم» ۴ گیگابایت از فضای حافظه را اشغال می‌کنند؛

۵. کندی شدید سرعت جست‌وجو در «جوامع الکلم» و «المکتبۃ الشامله» و حساسیت خط ورود به زبان صفحه‌کلید؛

۶. محیط کاربری سخت و نامناسب در هر چهار مورد و وجود برخی کمبودها در نمایش فهرست کتاب‌ها و تطبیق فهرست با متن؛

۷. وجود تقطیع‌های بسیار در کتاب‌ها یا مجموعه‌های حدیثی، به‌ویژه در «الجامع الکبیر» و «المکتبۃ الشامله»؛ به‌گونه‌ای که گاه یک مجموعه حدیثی با تفکیک بخش‌های آن، به چند عنوان کتاب تبدیل شده و به ازدیاد عناوین منجر گردیده است؛

۸. عدم اطمینان به اصالت منابع و غیرقابل اعتماد بودن آنها؛ به‌گونه‌ای که گاه برخی توضیحات محققان، به جای آنکه در ذیل و حاشیه کتاب‌ها درج شود، به طور خلاصه در ادامه متن اصلی آمده است. این امر، کاربر را دچار اشتباه نموده و گمان می‌کند که آن مطلب، از خود مؤلف است؛

۹. تصحیح سرخود متون که به طور گسترده مشاهده می‌شود؛ به‌گونه‌ای که گاه برخی نسخه بدل‌ها و اغلاط متون که در اصل کتاب از سوی محقق در حاشیه ذکر شده، دست‌اندرکاران تولید نرم‌افزار، آن خطاهای مطبوعی و اصلی کتاب را در نسخه دیجیتال اصلاح نموده‌اند؛ مثلاً در «الجامع الکبیر» و «المکتبۃ الشامله»؛

۱۰. حذف حاشیه و تحقیقات کتاب‌ها در موارد بسیاری از کتاب‌ها که ظاهراً به دنبال موضوع مالکیت معنوی آثار، انجام پذیرفته است؛

۱۱. ناقص بودن برخی کتاب‌های چند جلدی نرم‌افزار در «الجامع الکبیر» و «المکتبۃ الشامله».

تجمیع احادیث فریقین و مخاطبان هدف

مخاطبان تجمیع احادیث فریقین، شامل: دانشمندان، اساتید و طلاب شیعه و اهل سنت و پژوهشگران حوزه‌های مختلف علوم اسلامی است. این حرکت علمی، می‌کوشد تا با فراهم کردن فضای علمی بدون سانسور و دور از تعصب، زمینه مطالعات حقیقت‌جویانه را برای پژوهشگران، دانشجویان و سایر افراد در اهل سنت برقرار سازد.

نتیجه

پس از بیان همه جوانب و جهات نیکو که مترتب بر تجمیع احادیث شیعه و اهل سنت است، باید گفت در راستای تدارک زمینه آسان‌سازی و اعتلای پژوهش، تبلیغ و تولید نرم‌افزارهای مختلف در حوزه علوم اسلامی و انسانی و با توجه به لزوم ارتقای کمی و کیفی ساختارهای پژوهشی فراگیر در عرصه‌های نرم‌افزاری میان جامعه علمی، بدون تردید تجمیع احادیث فریقین در یک حامل دیجیتال، پاسخگوی بسیاری از نیازهای کاربران فریقین خواهد بود و همان‌گونه که در شرایط کنونی جهان اسلام به الفت میان اندیشمندان فریقین کمک می‌کند، به‌گونه‌ای بنیادین، دسیسه‌های کژاندیشان سلفی و دیگر بدخواهان جامعه اسلامی را خنثا خواهد نمود و به‌نوبه خود از بهترین مصداق‌های جنبش نرم‌افزاری در عرصه عرضه روایات شیعه و اهل سنت به یکدیگر محسوب خواهد شد.

از این رو، با سابقه‌ای که مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور در تولیدات دیجیتال علمی دارد، به نظر می‌رسد تنها

نهاد متکفل برای اجرای این امر، همین مرکز مبارک می‌باشد تا با حمایت نهادها، به‌ویژه ارگان‌هایی که برای مسئله تقریب میان مسلمانان می‌کوشند، کتابخانه‌ای جامع برای رفع کاستی‌های و نیازهای دیرینه محققان در قالب ساختارها و ابزارهای جدید علمی تولید نموده و زمینه مطالعات حدیثی فریقین را برای نسل فعلی و آیندگان از همه مسلمانان فراهم سازند. ●

پی‌نوشت‌ها

۱. محدث بحرانی در کتاب «غایة المرام»، حدیث شریف ثقلین را در منابع عامه به ۳۹ طریق از طرق اهل سنت، و از منابع شیعه به ۸۲ طریق نقل می‌کند. (ر. ک: السید هاشم البحرانی الموسوی، غایة المرام و حجة الخصام فی تعیین الإمام من طریق الخاص والعام، تحقیق السید علی عاشور، ج ۲، ص ۳۰۴ و ۳۲۱؛ ابی العباس أحمد بن محمد بن حجر الهیثمی، الصواعق المحرقة فی الرد علی أهل الرفض والضلالة والزندقة، ج ۲، ص ۴۴۰، بیروت: مؤسسه الرساله، ۱۴۲۰ق)
۲. در مباحث کلامی اهل سنت، سنة الشیخین، مراد ابوبکر و عمر است. در نزد ایشان، دلیل این حجیت، حدیث اقتداست: «عن حذیفة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال اقتدوا بالذین بعدی أبو بکر وعمر واهتدوا بهدی عمار». (ر. ک: الحمیدی، عبدالله بن الزبیر، مسند الحمیدی: ۲/۱۴، تحقیق حبیب الرحمن الأعظمی، القاهرة: مکتبه المتنبی، بی تا)
- اما در مباحث حدیثی، شیخان به معنای بخاری و مسلم در نقل یک روایت واحد، کاربرد پیدا می‌کند.
۳. برای نمونه، مشاهده روایات موجود ذیل موضوع تقیه در کتاب الإکراه [باب فی التقیه] در صحیح بخاری، و کتاب الايمان والكفر [باب التقیه] در کتاب کافی، از این دست آموزه‌های مشترک می‌باشد که از دیرباز میان فریقین راجع به آن اختلاف و اتهاماتی وجود دارد.
۴. برای نمونه، کتاب‌هایی مانند: مناقب ابن مغزالی در گذشته به سال ۴۸۳ق، شواهد التنزیل حاکم حسکانی در گذشته به سال ۴۹۰ق، کفایة الطالب در گذشته به سال ۵۶۸ق، مناقب خوارزمی در گذشته به سال ۵۶۸ق و ینابیع المودة لذوی القربی از قندوزی حنفی در گذشته به سال ۱۲۹۴ق و ده‌ها کتاب دیگر.
۵. شایان ذکر است، در مکاتبه الکترونیکی که نگارنده با شرکت سازنده داشته است، ایشان برای ارسال نرم‌افزار، مبلغ ۶۰۰ دلار مطالبه کرده‌اند.
۶. البته تعدادی انگشت‌شماری از کتب شیعی که حیثیت ادبی یا غیراعتقادی داشته‌اند، در برخی موجود است؛ مانند دیوان سید مرتضی و سید رضی.

منابع

۱. ابن بابویه، محمد بن علی (شیخ صدوق). ۱۳۷۸. عیون أخبار الرضا علیه السلام). تصحیح مهدی لاجوردی، تهران: نشر جهان، اول.
۲. _____. ۱۴۰۴. من لا یحضره الفقیه. تصحیح علی‌اکبر غفاری، قم: مؤسسه انتشارات اسلامی.
۳. ابن حنبل، احمد بن محمد. ۱۴۱۶. مسند الإمام أحمد بن حنبل. بیروت: مؤسسه الرساله، اول.
۴. بخاری، محمد بن اسماعیل. ۱۴۱۰. صحیح البخاری. قاهره: وزارة الاوقاف، المجلس الأعلى للشئون الإسلامية، لجنة إحياء كتب السنة، دوم.
۵. ترمذی، محمد بن عیسی. ۱۴۱۹. الجامع الصحیح. قاهره: دار الحدیث، اول.
۶. سجستانی، ابوداود سلیمان بن الأشعث. ۱۳۷۱. سنن أبی داود. مطبعة مصطفى البابي الحلبي.
۷. شهید ثانی، زین‌الدین بن علی. ۱۴۰۸. الرعاية فی علم الدراية. قم: کتابخانه عمومی حضرت آیت‌الله العظمی مرعشی نجفی.
۸. طوسی، محمد بن الحسن. ۱۴۰۷. تهذیب الأحكام. تحقیق: حسن الموسوی خراسان، تهران: دار الکتب الإسلامیه، چهارم.
۹. کلینی، محمد بن یعقوب. ۱۴۰۷. الکافی. تهران: دار الکتب الإسلامیه، چهارم.
۱۰. نورالدین عترة. ۱۴۰۱. نهج النقد فی علوم الحدیث. دمشق: دار الفکر.